ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα / Τηλ.: 210-7233221-2, Φαξ: 210-7233216,
Website: www.nchr.gr, E-mail: info@nchr.gr

ΔΗΛΩΣΗ ΕΕΔΑ:
Επανεξέταση των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης και διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα σύνορα της ΕΕ[1]

05.03.2020

Ι. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Τις τελευταίες ημέρες, η ΕΕΔΑ παρακολουθεί με ανησυχία τις εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα. Νέες προκλήσεις εμφανίζονται στο πεδίο καθώς αυξανόμενες εντάσεις παρατηρούνται στη συνοριακή γραμμή Ελλάδας - Τουρκίας, όπου χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες έχουν συγκεντρωθεί στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά από πρόσκληση της Τουρκικής Κυβέρνησης. Η Ελληνική Κυβέρνηση χαρακτήρισε την «αιφνίδια, μαζική, οργανωμένη και συντονισμένη πίεση από μετακινήσεις πληθυσμών στα ανατολικά, χερσαία και θαλάσσια σύνορά της ως ενεργή, σοβαρή, εξαιρετική και ασύμμετρη απειλή κατά της εθνικής ασφάλειας της χώρας, η οποία δικαιολογεί, μεταξύ άλλων μέτρων, την προσωρινή αναστολή, για ένα μήνα από την ημέρα λήψης της σχετικής απόφασης, της υποβολής αιτήσεων ασύλου όσων εισέρχονται στη χώρα παράνομα καθώς και την άμεση επιστροφή, όπου αυτό είναι δυνατόν, στη χώρα προέλευσης, χωρίς καταγραφή, όσων εισέρχονται παράνομα σε ελληνικό έδαφος».[2] Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ελληνική Κυβέρνηση ζήτησε την ενεργοποίηση της διαδικασίας του άρθρου 78 παρ. 3 της ΣΛΕΕ ώστε να ληφθούν προσωρινά μέτρα υπέρ της Ελληνικής Δημοκρατίας, για την αντιμετώπιση επείγουσας κατάστασης λόγω αιφνίδιας εισροής υπηκόων τρίτων χωρών, στο πλαίσιο της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παράλληλα, η κατάσταση στα νησιά βαίνει κλιμακούμενη και εμφανίζεται συχνά εκτός ελέγχου ενώ πλέον ανησυχητική είναι η αύξηση των περιστατικών βίας, ρατσιστικών επιθέσεων, ρητορικής μίσους και ξενοφοβίας. Την περασμένη εβδομάδα σημειώθηκαν βίαια επεισόδια και συμπλοκές μεταξύ αστυνομικών δυνάμεων και κατοίκων, ως αποτέλεσμα της

---

[1] Η παρούσα Δήλωση υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στις 04.03.2020. Εισηγητές: Μαρία Γαβουνέλη, Πρόεδρος ΕΕΔΑ και Εύα Τζαβαλά, Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΕΔΑ. Στο κείμενο ελήφθησαν υπόψη οι παρατηρήσεις των παρισταμένων μελών της ΕΕΔΑ καθώς και οι γραπτές συμβολές του Σπύρου Απέργη, Προεδρεύοντος του Γ' Τμήματος και Αλέξανδρου Κωνσταντίνου, Αναπληρωτή Προεδρεύοντος του Γ΄ Τμήματος.

[2] Βλ. Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, «ΚΥΣΕΑ: Αναβάθμιση σε μέγιστο επίπεδο των μέτρων φύλαξης των ανατολικών, χερσαίων και θαλάσσιων, συνόρων της χώρας», 01.03.2020 και Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου «Αναστολή της υποβολής αιτήσεων χορήγησης ασύλου» ΦΕΚ 45/Α/02.03.2020.

απόφασης της Κυβέρνησης για την κατασκευή νέων κλειστών κέντρων μέσω επίταξης ακινήτων, παρά τις αντιρρήσεις των τοπικών αρχών και χωρίς να έχουν προηγουμένως αποσυμφορηθεί τα νησιά από τους αιτούντες άσυλο που διαμένουν στις υπερπλήρεις ανοιχτές δομές.[3] Τις τελευταίες ημέρες η ΕΕΔΑ έχει λάβει γνώση, μέσω του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, συγκεκριμένων ρατσιστικών και ξενοφοβικών επιθέσεων κατά νεοεισερχόμενων προσφύγων και μεταναστών, εργαζομένων σε διεθνείς οργανισμούς, ΜΚΟ και φορείς της κοινωνίας των πολιτικών καθώς και δημοσιογράφους.[4]

Η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), ως ο Εθνικός Θεσμός Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ) στην Ελλάδα, παρακολουθεί στενά, από την ίδρυση της, τα ζητήματα μεταχείρισης αλλοδαπών τονίζοντας τον απαρέγκλιτο σεβασμό των δικαιωμάτων όλων όσων βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια και αποδίδοντας ύψιστη σημασία στη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων. Η ΕΕΔΑ υπήρξε αρωγός της Πολιτείας, παρέχοντας συμβουλές για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων σε συμφωνία με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις της χώρας. Προσφάτως η ΕΕΔΑ δημοσίευσε μια εμπεριστατωμένη ανάλυση των θέσεων της για το προσφυγικό ζήτημα,[5] την οποία έθεσε υπόψη των αρμοδίων αρχών, προωθώντας με κάθε πρόσφορο τρόπο, στο πλαίσιο της αποστολής της βάσει του ιδρυτικού της νόμου, την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας και πρακτικής με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα για τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων.

Σχετικά με την κατάσταση στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, η ΕΕΔΑ έχει καταγράψει ήδη από το 2016,[6] σωρεία παραβιάσεων δικαιωμάτων των αιτούντων διεθνή προστασία συνεπεία, μεταξύ άλλων, του κλεισίματος των συνόρων των ευρωπαϊκών χωρών της Δυτικής Βαλκανικής Οδού και της υπογραφής της Κοινής Δήλωσης Ευρωπαϊκής Ένωσης - Τουρκίας. Ενδεικτικά αναφέρεται η παράνομη πρακτική της μαζικής και αδιάκριτης de facto κράτησης των αιτούντων διεθνή προστασία στα σύνορα, η μη έγκαιρη και αποτελεσματική πρόσβαση αυτών στο άσυλο, η παρουσία ενός δυσανάλογου μεγάλου αριθμού αιτούντων άσυλο σε σχέση με τις πραγματικές ικανότητες στέγασης και φιλοξενίας των νησιών, οι σοβαρές ελλείψεις στις υπηρεσίες καθαριότητας και υγιεινής, η ελλιπής πρόσβαση στην εκπαίδευση, τα ζητήματα ασφάλειας των αλλοδαπών και των κατοίκων των νησιών και η πρόληψη κρουσμάτων βίας και ρατσιστικών επιθέσεων κ.α.

Το 2017, η ΕΕΔΑ, μετά από πλείστες αναφορές που έλαβε για όξυνση των προβλημάτων των αιτούντων διεθνή προστασία στα νησιά, όπως απολύτως ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης στα υπερπλήρη κέντρα υποδοχής, αποτυχία εντοπισμού των ευάλωτων ατόμων, σημαντική επιδείνωση της ψυχικής υγείας αυτών και ανησυχητικά μεγάλη συχνότητα περιστατικών σεξουαλικής βίας, επανήλθε με σχετική Δήλωση της για την κατάσταση του συστήματος υποδοχής και ασύλου στη χώρα.[7]

---

[3] Ενδεικτικά βλ. Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, «Μηχανήματα και αστυνομικές δυνάμεις σε Χίο και Λέσβο για τις κλειστές δομές – Ένταση στα λιμάνια», 25.02.2020

[4] Αναλυτικότερα βλ. Δελτίο Τύπου Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας «Σοβαρή ανησυχία για τις επιθέσεις κατά προσφύγων και εργαζομένων σε ανθρωπιστικές οργανώσεις», 05.03.2020.

[5] Έκθεση Αναφοράς της ΕΕΔΑ για το Προσφυγικό και το Μεταναστευτικό Ζήτημα, Μέρος Α΄: Προσφυγικό, Σεπτέμβριος 2019.

[6] Βλ. αναλυτικά Έκθεση ΕΕΔΑ: «Οι συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων» (2016).

[7] Δήλωση ΕΕΔΑ για την κατάσταση του συστήματος υποδοχής και ασύλου στη χώρα (2017).

Στη συνέχεια, το 2018, με αφορμή δημοσιεύματα Τύπου σχετικά με την κατάσταση στο Κέντρο Υποδοχής της Μόριας στη Λέσβο, αναφορές από ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο και καταγγελίες προσώπων για ενδεχόμενη διάπραξη ποινικών αδικημάτων και πράξεων που καταφανώς παραβιάζουν τα δικαιώματα του ανθρώπου στην υγεία, την ασφάλεια και τελικά τη ζωή όλων των εμπλεκομένων στη διαδικασία παροχής διεθνούς προστασίας τόσο στη Λέσβο όσο και στα υπόλοιπα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, η ΕΕΔΑ δήλωσε έτοιμη να χρησιμοποιήσει το πλήρες οπλοστάσιο της ευρωπαϊκής και διεθνούς έννομης τάξης, σε συνεργασία με τους ομόλογούς της θεσμούς στην Ευρώπη και τον κόσμο, προκειμένου να εξασφαλίσει τον έγκαιρο και αποτελεσματικό σεβασμό των δικαιωμάτων όλων όσοι αιτούνται διεθνή προστασία στην περιοχή και τελικά να προστατεύσει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια όλων των εμπλεκόμενων στη διαδικασία αυτή, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών οργάνων.[8]

Το 2020, δεδομένης της εξαιρετικά κρίσιμης ανθρωπιστικής κατάστασης στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και ενόψει της μεταρρύθμισης του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου, η ΕΕΔΑ αποφάσισε να προχωρήσει σε επιτόπιες επισκέψεις σε κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης, δομές φιλοξενίας, κέντρα κράτησης και άλλες δομές και φορείς που παρέχουν υπηρεσίες σε μετανάστες και πρόσφυγες. Μετά την πρώτη επιτόπια επίσκεψη στη Σάμο, η ΕΕΔΑ διαπίστωσε ότι η κατάσταση ως προς την υποδοχή και τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων διεθνή προστασία μέσα και γύρω από το Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης είναι ανεξέλεγκτη και καταλύει κάθε έννοια ανθρώπινης αξιοπρέπειας των διαμενόντων στους χώρους αυτού.[9]

ΙΙ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΕΔΑ

Κατόπιν τούτων και ενόψει των κρίσιμων συναντήσεων που έχουν προγραμματιστεί σε επίπεδο ΕΕ τις επόμενες ημέρες για το σχεδιασμό της πολιτικής διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, η ΕΕΔΑ:

- αναγνωρίζοντας το κυριαρχικό δικαίωμα των κρατών να προστατεύουν τα σύνορά τους, είτε αυτά είναι εθνικά είτε είναι εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, με σεβασμό στην οικουμενική αρχή της μη επαναπροώθησης και τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η χώρα από τις διεθνείς και περιφερειακές συμβάσεις προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου στις οποίες είναι συμβαλλόμενο μέρος,
- σημειώνοντας ειδικότερα, ότι το δικαίωμα πρόσβασης στο άσυλο και η απαγόρευση επαναπροώθησης που κατοχυρώνονται ρητά σε πλείστα διεθνή και ευρωπαϊκά συμβατικά κείμενα (άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, άρθρα 18 και 19 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρα 3 και 4 του Κώδικα Συνόρων Σένγκεν, άρθρο 98 της Διεθνούς Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας κ.ο.κ.) αποτελούν θεμελιώδη πυλώνα τόσο του προσφυγικού δικαίου όσο και των οικουμενικών αρχών της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, πάνω στα οποία η παγκόσμια και η ευρωπαϊκή κοινότητα έχουν οικοδομηθεί, ενώ δεν προβλέπονται ρήτρες παρέκκλισης από την εφαρμογή των

[8] Ανακοίνωση: Η ΕΕΔΑ εκφράζει τη βαθύτατη ανησυχία της για την κατάσταση στα Κέντρα Υποδοχής των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και ιδίως στη Μόρια της Λέσβου (2018).
[9] Δελτίο Τύπου ΕΕΔΑ: «Στη Σάμο έχει καταρρεύσει το σύστημα», 23.01.2020.

ανωτέρω κειμένων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως η εθνική ασφάλεια και η δημόσια υγεία,

- υπενθυμίζοντας ότι για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος στο άσυλο απαραίτητη προϋπόθεση συνιστά η πρόσβαση στην επικράτεια της χώρας προορισμού, μέσω παροχής ασφαλών και νόμιμων διόδων, ενδεχομένως και μέσω της αποτελεσματικής και πραγματικής δυνατότητας πρόσβασης στις διαδικασίες διεθνούς προστασίας μέσω των διπλωματικών αρχών μιας χώρας στο εξωτερικό (βλ. Απόφαση του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης του ΕΔΔΑ της 13ης Φεβρουαρίου 2020 στην Υπόθεση *N.D. και N.T. κατά Ισπανίας*),
- διαπιστώνοντας ότι η Κοινή Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας συνιστά πλέον κενό γράμμα καθώς στην πράξη αποδείχτηκε ανεφάρμοστη, αναποτελεσματική και καταλυτικός παράγοντας στην περιστολή δικαιωμάτων τόσο των αιτούντων άσυλο που παραμένουν εγκλωβισμένοι στα νησιά σε αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης για μακρό χρονικό διάστημα όσο και των κατοίκων της νησιωτικής Ελλάδας οι οποίοι επωμίζονται το δυσανάλογο βάρος μιας αδιέξοδης ευρωπαϊκής πολιτικής,
- υπογραμμίζοντας ότι ο άμεσος τερματισμός του εγκλωβισμού των αιτούντων άσυλο στα νησιά και η μεταφορά αυτών στην ενδοχώρα προβάλλει ως αδήριτη ανάγκη, όχι μόνο για λόγους σεβασμού θεμελιωδών δικαιωμάτων αλλά και για τη διασφάλιση της εύθραυστης κοινωνικής ειρήνης των κοινωνιών υποδοχής,

καλεί

την Ελληνική Κυβέρνηση: α) να τερματίσει άμεσα τον εγκλωβισμό των αιτούντων διεθνή προστασία στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, μέσω της μεταφοράς αυτών στην ενδοχώρα, σε κατάλληλες δομές μακροχρόνιας φιλοξενίας και της διασφάλισης τουλάχιστον ενός επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης σε αυτές και β) να άρει την απόφαση αναστολής καταγραφών αιτημάτων ασύλου και αυτόματης επιστροφής νεοεισερχομένων αλλοδαπών στα κράτη προέλευσης ή διέλευσης, και να διασφαλίσει την παροχή νόμιμης οδού πρόσβασης στο άσυλο με συντεταγμένο τρόπο,

τους εκπροσώπους εθνικών και τοπικών αρχών να επιδείξουν πνεύμα σύνεσης και ομοψυχίας εγκαταλείποντας οριστικά ρητορικές που διεγείρουν τα ξενοφοβικά αντανακλαστικά και να συνδράμουν θετικά στην καταπολέμηση φαινομένων βίας, συμπεριλαμβανομένης της ρατσιστικής βίας, καταδικάζοντας απερίφραστα τη βία απ' όπου κι αν προέρχεται,

την ελληνική αστυνομία και την ελληνική δικαιοσύνη να διερευνήσουν αποτελεσματικά τις καταγγελίες για υπερβολική χρήση βίας από τις αστυνομικές δυνάμεις, τις επιθέσεις κατά αστυνομικών, ιδίως εκτός υπηρεσίας καθώς επίσης και για ρατσιστικές επιθέσεις από οργανωμένες ή μη ομάδες κατά νεοαφιχθέντων προσφύγων και μεταναστών, υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εργαζομένων σε διεθνείς οργανισμούς και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και δημοσιογράφων και να διασφαλίσουν την ασφάλεια όλων όσων εργάζονται στο πεδίο,

τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να επανεξετάσουν συνολικά, σε επίπεδο ΕΕ, την πολιτική μετανάστευσης και ασύλου, αναγνωρίζοντας την de facto κατάργηση της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας, και να εγκαταλείψουν τις πολιτικές ανάθεσης αρμοδιοτήτων μεταναστευτικού ελέγχου και διαδικασιών ασύλου σε τρίτα κράτη, καθώς οι τελευταίες έχει αποδειχθεί ότι δεν παρέχουν εχέγγυα προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων και μεταναστών στην πράξη,

τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προχωρήσουν στην αναμόρφωση του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου και ιδίως του συστήματος του Δουβλίνου, θεσπίζοντας έναν μηχανισμό μόνιμης μετεγκατάστασης και αναλογικής κατανομής των αιτούντων στα κράτη μέλη της Ε.Ε. σε αντικατάσταση του Κανονισμού Δουβλίνο ΙΙΙ, θεμελιωμένο στις αρχές της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής βαρών μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε και με πλήρη σεβασμό στους κανόνες του προσφυγικού δικαίου και του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου γενικότερα,

και τέλος,

την Ευρωπαϊκή Ένωση να ανασχεδιάσει ολιστικά μια νέα κοινή πολιτική για τη νόμιμη μετανάστευση για την κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών για συγκεκριμένες δεξιότητες και ταλέντα, λαμβανομένης υπόψη της δημογραφικής συρρίκνωσης του πληθυσμού της ΕΕ και να προωθήσει νόμιμες, ασφαλείς, αποτελεσματικές και ελεγχόμενες διόδους εισόδου και διαμονής εργαζομένων, σπουδαστών και ερευνητών που προέρχονται από μη κράτη μέλη αυτής, μέσω της αναδιαμόρφωσης του αποτυχημένου μοντέλου της Μπλε Κάρτας και της εναρμόνισης και απλοποίησης των διαδικασιών απασχόλησης εποχιακού προσωπικού, ενδοεταιρικά μετατιθέμενων και άλλων κατηγοριών εργαζομένων.

Το κράτος δικαίου και η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας αποτελούν τον πυρήνα των κοινών αξιών επί των οποίων εδράζεται η ΕΕ και η αποτελεσματική προστασία αυτών θωρακίζει τη δημοκρατία και την ασφάλεια όλων. **Η ΕΕ οφείλει να αναλάβει το μερίδιο ευθύνης που της αναλογεί για να μη μείνουν κενό γράμμα οι αξίες και αρχές που θεμελιώνουν τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.**